

24.1.2024

EOAK/151/2023

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Anu Lempiäinen

VAMMAISEN HENKILÖN KOHTELU POLIISIVANKILASSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli A:n poliisilaitosta vapauden menetykseensä 21.-22.12.2022 liittyen. Kantelija on vammaisen henkilö, joka tarvitsee pyörätuolia liikkumiseen. Hän arvosteli sitä, ettei poliisivankila ole esteetön. Kantelija kertoi B:n poliisivankilan olleen hänelle hyvin nöyryyttävä kokemus. Hän oli kertomansa mukaan joutunut esimerkiksi ulostamaan eri puolille putkaa kyljellään maaten, ettei olisi tahrinut itseään.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitykset ja lausunnot A:n poliisilaitokselta ja Poliisihallitukselta.

Käytettävissäni ovat olleet myös seuraavat asiakirjat:

- Tutkintailmoitus ja tutkinnan päätös asiassa ---
- Kiinniottamisen ja säilöönottamisen kirjaamislomake ---
- poliisin asiaa koskevat tehtävailmoitukset 21. ja 22.12.2022

2.1 Tapahtumatietoja

Saadun selvityksen mukaan kantelija oli 21.12.2022 iltapäivällä ollut erittäin aggressiivisena - - -. Poliisi oli pyydetty paikalle kantelijan uhattua muutoin rikkoa ikkunat. Poliisipartio oli käskenyt kantelijaa poistumaan paikalta ja kantelija olikin aikonut tilata taksin itselleen. Kantelija oli kaatunut kaksi kertaa sähköpyörätuolillaan, ja partio oli auttanut hänet pystyyn.

Myöhemmin samana päivänä kantelija oli ollut uudelleen erittäin aggressiivisesti häiriöksi yliopistollisella sairaalalla. Vartijat olivat ottaneet hänet kiinni, koska hän ei ollut rauhoittunut eikä poistunut paikalta vartijoiden käskyistä huolimatta. Poliisipartio oli käynyt hakemassa kantelijan ja toimittanut hänet poliisilaitoksen poliisivankilaan. Kenttäjohtajan ohjeiden mukaan kantelijan sähköpyörätuoli oli jätetty avotalolle, jonne partio toi kantelijan takaisin seuraavana aamuna. Partio oli soittanut avotalon vartijoille kertoen pyörätuolista ja pyytänyt laittamaan sen talteen.

Kiinnioton kirjaamislomakkeen (jatkossa KIP-lomake) mukaan kantelija on otettu kiinni 21.12.2022 klo 17.06 poliisilain 2 luvun 10 §:n 2 momentin perusteella rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi. Sairauksien ja vammojen osalta hänen todettiin olevan alaraajahalvaantunut. Lomakkeeseen on myös kirjattu tieto kantelijan pyörätuolin jäämisestä sairaalaan. Kantelijalle oli ilmoitettu kiinniotosta, oikeuksista sekä velvollisuuksista. Kantelija oli päästetty vapaaksi 22.12.2022 klo 09.58.

Kantelija vietiin poliisin toimesta takaisin avotalolle, koska hänen pyörätuolinsa oli siellä. Tehtävälmoituksen mukaan kantelija oli vastustanut kuljetusta, ja hän oli sotkenut itsensä ulosteillaan.

3 RATKAISU

3.1 Esteettömyys B:n poliisivankilassa

Oikeusohjeita

Maankäyttö- ja rakennuslain 117 §:n 2 momentin mukaan rakennus on suunniteltava ja rakennettava ja rakennuksen muutos- ja korjaustyöt tehtävä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutos toteutettava siten, että rakennus täyttää siihen yleisesti ennakoitavissa oleva kuormitus ja rakennuksen käyttötarkoitus huomioon ottaen 117 a–117 l §:ssä tarkoitettut olennaiset tekniset vaatimukset.

Saman lainkohdan 3 momentin mukaan rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

Maankäyttö- ja rakennuslain 117 e §:n 1 momentin mukaan rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta.

Saman lainkohdan 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa uuden rakennuksen rakentamista, rakennuksen korjaus- ja muutostyötä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutosta varten tarvittavia tarkempia säännöksiä: 1) rakennuksen sekä sen kulkuväylien ja hygieniatilojen mitoituksesta; 2) tasoeroista; 3) kokoontumistiloista ja majoitustiloista.

Rakennusten esteettömydestä annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan asetusta sovelletaan maankäyttö- ja rakennuslain 125 §:n mukaan luvanvaraiseen uuden hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike-, varasto-, tuotanto- ja asuinrakennuksen rakentamiseen.

Asetuksen 1 §:n 2 momentin mukaan asetusta sovelletaan myös maankäyttö- ja rakennuslain 125 §:n mukaan luvanvaraiseen hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike-, varasto- ja tuotantorakennuksen sekä asuinkerrostalon yleisten tilojen korjaus- ja muutostyöhön, laajentamiseen, kerrosalaan laskettavan tilan lisäämiseen ja rakennuksen käyttötarkoituksen muutokseen hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike- tai asuinkäyttöön siltä osin kuin esteettömyyden parantaminen on rakennuksen ominaisuudet sekä toimenpiteen laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Asetuksen 1 §:n 3 momentin mukaan mitä asetuksessa säädetään tiettyyn käyttöön tarkoitettua rakennuksesta, koskee myös vastaavaan käyttöön tarkoitettua muussa rakennuksessa olevaa tilaa.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (jatkossa vammaisyleissopimus) on voimassa laintasoisena säännöksenä.

Vammaisyleissopimuksen 1 artiklan mukaan sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista.

Vammaisyleissopimuksen 2 artiklassa on määritelty termi ”kohtuulliset mukautukset”. Se tarkoittaa tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaisyleissopimuksen 3 artiklan mukaan sen periaatteita ovat muun muassa syrjimättömyys, täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan, mahdollisuuksien yhdenvertaisuus sekä esteettömyys ja saavutettavuus.

Vammaisyleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusosapuolet sitoutuvat varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella.

Vammaisyleissopimuksen 9 artiklan 1 kohdassa säädetään esteettömyydestä ja saavutettavuudesta: Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien.

Vammaisyleissopimuksen 14 artiklan 2 kohdan mukaan sopimuspuolet varmistavat, että jos vammaisilta henkilöiltä riistetään heidän vapautensa jollakin menettelyllä, heillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisiin takeisiin ja että heitä kohdellaan tämän yleissopimuksen tavoitteiden ja periaatteiden mukaisesti, muun muassa tekemällä kohtuullisia mukautuksia.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Saman lainkohdan 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (jatkossa **putkalaki**) 3 luvun 3 §:n mukaan vapautensa menettäneiden käytössä on oltava asianmukaiset majoitus- ja peseytymistilat. Säilytystiloja rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset majoitustilat on varustettava siten, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Säilytystilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vapautensa menettäneitä, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

B:n poliisivankilan tarkastus 2019

B:n poliisivankilassa on suoritettu määräyksestäni tarkastus 10.4.2019. Tarkastusasiakirjoista käy ilmi, että tilat on otettu käyttöön vuonna 2017 ja ne koostuvat vanhoista poliisiaseman sellitiloista sekä poliisiaseman pihalle sijoitetuista konteista muodostetuista sellitiloista.

Kantelija oli sijoitettuna konttimoduuliin.

Tilajärjestelyn oli alun perin tarkoitus olla käytössä noin puolen vuoden ajan, mutta tilat ovat edelleen käytössä ja niitä on tarkoitus käyttää "toistaiseksi".

Tarkastushavaintoja koskevassa kannanotossa totesin muun ohella seuraavaa:

Alun perin muutaman kuukauden käyttöön tarkoitetut tilat ovat jääneet pysyvään käyttöön, eikä ole tiedossa, milloin tilojen käytöstä luovutaan. Käsitykseni mukaan on selvää, että tällaisten tilojen tulee täyttää lainsäädännössä asetetut vaatimukset vapautensa menettäneiden kohtelulle.

Sellihälytyksiin vastaamisen viiveiden osalta pidin ongelmallisena sitä, että säilytystilassa on kaksi erillistä tilaa vapautensa menettäneille ja kolmas, jossa valvomo sijaitsee. Jos sellikutsut tulevat vain valvomoon, jossa ei ole koko aikaa henkilökuntaa, on ilmeistä, ettei voida varmistaa vapautensa menettäneiden mahdollisuutta saada välittömästi yhteys henkilökuntaan, jolloin asiantila on lainvastainen. Säilytysturvallisuuden kannalta riskialtista on myös se, että konttimoduulin selleihin saa ääniyhteyden vain, jos vapautensa menettänyt painaa ensin kutsunappia.

Toimenpideoiosissa pidin hyvin ongelmallisena, että vapautensa menettäneiden säilytys on järjestetty monelta osin epätydyttävien ja lyhytaikaisiksi tarkoitettujen väliaikaisratkaisujen varaan vuosikausiksi. Pidin tärkeänä, että sisäministeriö ja Poliisihallitus pyrkivät mitä pikimmin tekemään ratkaisuja A:n poliisilaitoksen toimitilojen suhteen.

Poliisihallitus ilmoitti 31.10.2019 lausunnossaan muun muassa konttimoduulien sellipuhelinjärjestelmien uusimisesta. Sisäministeriö arvioi lausunnossaan 25.10.2019, että Poliisihallituksen tekemillä ja suunnittelemissa toimenpiteillä pystytään vastaamaan oikeusasiamiehen osoittamiin puutteisiin.

Selvityksistä

A:n poliisilaitoksen lausunnon mukaan B:n poliisivankilassa ei ole huomioitu liikuntarajoitteisten henkilöiden tarpeita samalla tavalla kuin uusissa poliisivankiloissa. B:n poliisivankilassa ei ole INVA-selliä, erillistä INVA-WC:tä tai minkäänlaisia tukikahvoja tai vastaavia tuentajärjestelmiä. Esteettömyys poliisivankilalla on poliisilaitoksen mukaan huomioitu lähinnä lattiapintojen tasaisuuksilla sekä rampilla purkutilasta putkakäytävän tasanteelle.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan pyörätuolin käyttö poliisivankilassa on ainoastaan hyvin rajallisesti mahdollista.

Poliisilaitoksen mukaan kantelijan säilytystilassa ei ollut muuta kalustusta WC-istuimen lisäksi. Säilytystilassa on vain yksi hälytyspainike, joka on 130 cm:n korkeudella lattiasta ja 160 cm:n päässä WC-istuimesta. Painike aktivoituu kerran painamalla ja sen jälkeen puheyhteys valvomosta voidaan luoda. Painikkeeseen ylettyä poliisilaitoksen mukaan lattialta ja siten kantelija sai yhteyden valvomoon.

Kantelija on poliisilaitoksen näkemyksen mukaan ”pystynyt liikkumaan tilassa esteettä ryömimällä”.

Poliisihallitus toteaa lausunnossaan, että B:n poliisivankilan tilat eivät ole kaikilta osin nykyisen poliisivankilakonseptin mukaiset. A:n poliisilaitoksella käynnissä olevan peruskorjauksen vuoksi osa poliisivankilan toiminnoista on sijoitettu ns. väistötiloihin, käytännössä konttinväistötiloihin, jotka on alun perin tarkoitettu vain lyhytaikaista käyttöä varten.

Poliisihallitus toteaa, että väliaikaisissa toimitiloissa toimiminen on haasteellista eikä A:n poliisilaitoksella ole todennäköisesti ollut mahdollisuutta vaikuttaa kaikilta osin poliisivankilan olosuhteisiin.

On Poliisihallituksen mukaan kuitenkin selvää, että INVA-sellin puute voi aiheuttaa ongelmallisia tilanteita esteettömyyden ja yhdenvertaisen kohtelun kannalta, kun vapautensa menettäneellä on liikuntakykyä rajoittava vamma.

Poliisihallitus viittaa selvitykseen, jonka mukaan kantelijalla on ollut esteetön pääsy sellipuhelimelle. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan kutsunapin sijainti 130 cm:n korkeudella lattiatasosta ei ole liikuntarajoitteisen henkilön turvallisuuden kannalta kuitenkaan optimaalisin ratkaisu, vaikka asiassa saadun selvityksen mukaan kutsunappiin olisikin mahdollista ylettyä istuma-asennossa.

Kannanotto

Yleisellä tasolla voidaan todeta esteettömän tilan olevan sellainen, joka ei erottele ihmisiä heidän liikkumis- tai toimimiskykynsä mukaan, vaan tila on kaikille yhtä helppo käyttää. Rakennuksessa esteettömyys tulee huomioida sisäänpääsystä, kulkureiteissä ja kaikissa tiloissa. Esteettömyys tulee huomioida muun muassa ovien leveyksissä, kynnysten korkeuksissa, ovien sijoittelussa, tilojen mitoituksessa ja kiinteiden kalusteiden (kuten WC- istuin ja käsienpesuallas) sijoittelussa. Lisäksi WC -istuimessa tulee olla tukikahvat. Esteettömyys tulee huomioida erityisesti hälytysjärjestelmissä, muun ohella hälytyspainikkeiden sijoittamisessa. Hälytys tulee voida tehdä sekä WC-istuimelta että lattialta.

Esteettömyys ei siis ole vain sitä, että tilassa ei ole liikkumisesteitä, vaan olennainen ajatus esteettömyydessä on tilojen käytettävyys ja turvallisuus. Se, että liikkumisesteinen henkilö pystyy ryömimään lattialla ilman haittaavia kalusteita ei ole osoitus tilan esteettömyydestä, vaikka poliisilaitoksen lausunnossa on näin annettu ymmärtää.

Nyt käsiteltävän kantelun näkökulmasta esteettömyyden kannalta olennaista on se, että liikkuminen tiloissa olisi mahdollista myös pyörätuolilla ja muilla liikkumisen apuvälineillä, ja että vammaisilla ja liikkumisesteisillä henkilöillä olisi muutoinkin mahdollisuus käyttää säilytystiloja asianmukaisesti. Asianmukaisuus tässä yhteydessä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vapautensa menettänyt pystyy käyttämään WC:tä tai hälyttämään apua.

Selvityksen mukaan esteettömyys on poliisivankilassa huomioitu lähinnä lattiapintojen tasaisuuksilla sekä rampilla. Poliisivankilassa ei ole INVA-selliä, INVA-WC:tä tai minkäänlaisia tuentajärjestelmiä. Lisäksi poliisilaitoksen mukaan pyörätuolin käyttö poliisivankilassa on ainoastaan hyvin rajallisesti mahdollista. Selvityksen mukaan sellissä oli ainoastaan yksi hälytyspainike, joka sijaitti 130 cm:n korkeudella lattiasta ja 160 cm:n päässä WC-istuimesta.

Tilojen esteettömyyden tarkka arviointi asiassa saadun asiakirjaselvityksen perusteella ei kaikilta osin ole mahdollista. Joka tapauksessa katson olevan ilmeistä, etteivät B:n poliisivankilan tilat ole esteettömät eivätkä liikkumisesteisten vapautensa menettäneiden osalta putkalain vaatimusten mukaiset.

Selvityksissä on B:n poliisivankilan olosuhteiden osalta vedottu siihen, että se on rakennettu väistötilaksi ja alun perin vain lyhytaikaista käyttöä varten. Lisäksi olosuhteisiin on vaikuttanut se, että kantelija on sijoitettu poliisilakiperusteisesti kiinniotettujen tiloihin.

Olen ratkaisukäytännössäni ottanut kantaa rikosperusteisesti kiinniotettujen säilyttämiseen poliisilakiperusteisesti kiinniotettujen tiloihin (EOAK/5680/2018). Tuossa ratkaisussa olen todennut seuraavaa.

Kaikkien poliisin säilytystilojen olosuhteet tulee järjestää siten, että putkalain asettamat vaatimukset ja vapautensa menettäneelle taattavat oikeudet toteutuvat. Merkitystä ei ole sillä, onko tilat alun perin tarkoitettu väliaikaisiksi vai pysyviksi. Olen korostanut sitä, ettei putkalain vaatimuksista voi joustaa ”väliaikaisuuden” nimissä.

Huomattavaa on sekin, että päihtymyksen vuoksi kiinni otettuihin henkilöihin sovelletaan samoja säännöksiä kuin muihin poliisin säilytettävänä oleviin kiinniotettuihin (ks. päihtyneiden käsittelystä annetun lain esityöt, HE 90/2005 s. 121–122).

Putkalaissa tai muuallakaan ei ole nimenomaisesti säädetty siitä, että esimerkiksi pidätetyillä tulisi olla paremmat olosuhteet kuin päihtymyksen vuoksi säilöön otetuilla. Molempia koskevat tässä suhteessa samat säännökset. Yleensä päihtyneiden selleissä ei ole mitään kalusteita, vain patja lattialla, kun taas rikosepäilyn vuoksi kiinniotetuilla on yleensä patja vuodevaatteineen (betoni)vuoteella ja pöytätaaso. Päihtyneiden selleissä on kameravalvonta, kun taas rikoksesta epäillyt lähtökohtaisesti asutetaan selleihin, joissa ei ole kameravalvontaa.

Putkalaissa tai laissa päihtyneitten käsittelystä näitä eroja ei ole tästä näkökulmasta käsitelty. Putkalain esitöissä (s. 64) todetaan, että poliisin säilytystiloissa säilytettävien osalta ei voitaisi edellyttää, että päihtyneille järjestettäisiin samanlaiset patjat ja vuodevaatteet kuin pidätetyille. Päihtyneiden osalta makuualustaksi riittäisi patja, joka olisi helposti puhdistettava ja säilyisi jatkuvassa käytössä hygieenisenä.

Kantelija oli otettu kiinni poliisilain perusteella, mutta hänen päihtymystilastaan ei ole selkeää havaintoa eikä ainakaan kirjausta KIP-lomakkeella. Kantelija oli joidenkin selvityksensä antaneiden virkamiesten mukaan kuitenkin vaikuttanut päihtyneeltä.

Kirjausten puutteellisuuden vuoksi kantelijan valvontatarpeen arviointi jälkikäteen on vaikeaa, mutta valvonnan tarve on ollut tavanomaista suurempi jo senkin vuoksi, että kantelija on vammainen henkilö, hänellä ei ole ollut pyörätuolia käytettävissään ja hänet on sijoitettu sellin lattialle. Lisäksi on otettava huomioon edellä mainitut puutteet sellin esteettömyydessä.

Käsitykseni mukaan kantelijan sijoittaminen poliisilain perusteella kiinniotettujen kameravalvottuihin tiloihin on erityisesti valvontatarpeen vuoksi ollut perusteltua. Tilat eivät kuitenkaan ole esteettömät eivätkä ilman kohtuullisia mukautuksia soveltu liikkumisesteisen henkilön säilyttämiseen.

Poliisilaitoksen selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että kantelijan kohtelu on katsottu asianmukaiseksi pääasiassa sillä perusteella, että häntä on kohdeltu samalla tavoin kuin muitakin vapautensa menettäneitä kohdellaan poliisivankilassa. Korostan kuitenkin, että yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisesti kysymys on (välillisestä) syrjinnästä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Tällaisessa tilanteessa kohtelu voi olla oikeutettua vain säännöksessä mainituilla perusteilla, jollaisia tässä tapauksessa ei ole esitetty (Ks. myös esim. EIT tapaus Thlimmenos v. Kreikka 6.4.2000).

Palaan kohtuullisiin mukautuksiin lähemmin kohdassa 3.5.

3.2 Kantelijan kohtelu

3.2.1 Pyörätuolin epääminen

Asiassa saatujen selvitysten mukaan kantelijan sähköpyörätuoli oli jätetty kiinniottopaikalle ja liikkumisesteinen kantelija oli kuljetettu poliisivankilalle ilman pyörätuoliaan. Yksi keskeinen syy sille, että kantelija on kokenut kohtelunsa poliisivankilassa nöyryyttäväksi, on käsitykseni mukaan se, ettei hänellä ollut pyörätuolia käytössään ja hänet oli asetettu sellin lattialle.

Oikeusohjeita

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

Perustuslain 7 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Poliisilain 1 luvun 2 §:n mukaan poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Oikeuskirjallisuudessa on esimerkkinä mainittu perus- ja ihmisoikeuspunnintaa koskevasta ristiriidasta tilanne, jossa poliisin toimivaltuuksien käytön valinnassa ovat vastakkain toisaalta edullinen, nopea menettelytapa ja toisaalta perus- ja ihmisoikeuksia edistävä, mutta kallis ja hidas menettelytapa. Tällöin on valittava kustannuksista huolimatta perus- ja ihmisoikeuksia edistävä toimivaltuuksien käyttövaihtoehto. Rajanvetotilanteissa päätöksentekijän on kyettävä perustelevaan ratkaisunsa, joka edellyttää perus- ja ihmisoikeuksien osaamista ja hallintaa. Paras vaihtoehto on luonnollisesti saada yhteen sovitettua toimivaltuuksien valinta siten, että ne edistävät maksimaalisesti perus- ja ihmisoikeuksia ja samalla ovat edullisia ja nopeita. Ellei tähän päästä, on etusija annettava perus- ja ihmisoikeusmyönteiselle laintulkinnalle. Tapauskohtaisesti sovellettavaksi voi tulla jopa toimenpiteestä luopuminen tai sen siirtäminen. (Poliisilaki, Rantaeskola toim. 2014, s. 27)

Poliisilain 1 luvun 4 §:n mukaan poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. (Vähimmän haitan periaate).

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (jatkossa **putkalaki**) 1 luvun 3 §:n mukaan vapautensa menettäneiden oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen sekä vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus välttämättä vaativat.

Putkalain 1 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Saman lainkohdan 2 momentin mukaan vapautensa menettäneitä ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan mm. terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

Putkalain 14 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneiden kohtelussa kuljetuksen aikana noudatetaan soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään. Vapautensa menettäneiden oikeutta mm. omaisuuden hallussapitoon ja käyttöön saadaan kuljetuksen aikana rajoittaa, jos niiden käyttäminen kuljetuksen kestäessä on erityisen vaikea järjestää.

Selvityksistä

Vanhempi konstaapeli kertoo selvityksessään, että kantelijan sähköpyörä(tuoli) ei mahtunut maija-malliseen poliisiautoon. Vanhempi konstaapeli kertoo kysyneensä kenttäjohtajalta, miten tilanteessa tulee toimia. Kenttäjohtajan ohjeiden mukaan pyörätuoli oli jätetty tehtäväpaikalle ja oli sovittu, että kantelija kuljetetaan hänen vapauduttuaan takaisin pyörätuolin luo. Kenttäjohtajan ohjeiden mukaan partio oli vielä soittanut sairaalan vartijoille, ja pyytänyt huolehtimaan pyörätuolin säilytyksestä.

A:n poliisilaitoksen lausunnon mukaan kantelijan sähköpyörätuoli on ollut asianmukaista jättää tapahtumapaikalle, koska se ei ole sopinut poliisiautoon ja koska sen käyttömahdollisuudet poliisivankilassa olisivat olleet hyvin rajalliset, kun poliisivankilalla ei ole pyörätuolikäyttöön soveltuvaa INVA-selliä. Lisäksi poliisivankilalla on ollut osittain korvaava laite saatavilla, sillä poliisivankilassa on käytössä kiinniotetun turvalliseen siirtämiseen tarkoitettu kantotuoli. Poliisilaitoksen mukaan sähköpyörätuolin turvallisesta säilyttämisestä on huolehdittu asianmukaisesti, kun se on jätetty yliopistollisen sairaalan kirurgian avohoitotalolle.

Poliisivankilalla kantelija on kannettu poliisiautosta putkaan. Kantotuolia ei tällöin voitu käyttää kantelijan vastustelun vuoksi. Kun kantelija on vapautettu, hänet on poliisilaitoksen mukaan siirretty kantotuolilla putkasta poliisiautoon.

Kantelijan pyörätuolin korvaavan laitteen osalta poliisilaitos toteaa lausunnossaan, että kantelija ei ole pyytänyt pyörätuolia tai kantotuolia. Kantotuoli on tarkoitettu rauhallisen henkilön kantamiseen ja siirtämiseen. Kantotuolilla istuva ei voi omin voimin siirrellä kantotuolia pyörätuolin tapaan. Jos kantelija olisi ollut kytkettynä kyseiseen kantotuoliin, hän ei olisi voinut liikkua huoneessa.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan omaisuuden hallussapidon epäämisestä muualla kuin säilytystilassa ennen sinne saapumista eli lähinnä kiinnioton ja kuljetuksen aikana ei vaikuta olevan säännöstä. Tällaisessa tilanteessa asiaa on Poliisihallituksen mukaan arvioitava sekä poliisilain, että putkalain säännösten pohjalta.

Poliisihallituksen mukaan on selvää, että poliisin tulee huolehtia ja varmistua siitä, että kiinniotetun omaisuutta ei jää kiinniottopaikalle tai että siitä muutoin huolehditaan asianmukaisella tavalla. Poliisihallituksen mukaan on kuitenkin selvää, että jo käytännön syistä kiinniotettu ei voi vapaasti valita, mitä omaisuutta hän voi ottaa mukaansa. Poliisihallituksen käsityksen mukaan päätöksentekijä näissä tilanteissa on poliisimies.

Ongelmalliseksi asian tässä tapauksessa tekee Poliisihallituksen mukaan se, että kantelija on varsin riippuvainen apuvälineestään. Optimaalisin vaihtoehto kyseessä olevassa tilanteessa olisi Poliisihallituksen mukaan ollut se, että kantelijan pyörätuoli olisi ollut mahdollista ottaa mukaan poliisivankilaan. Poliisihallituksen käsityksen mukaan poliisipartiolla ei ole juurikaan ollut mahdollisuutta toimia kantelijan pyörätuolin suhteen toisin, kun kantelija oli kuitenkin päätetty ottaa kiinni ja toimittaa poliisilakiperusteisesti säilöön. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan poliisipartio on huolehtinut kantelijan pyörätuolin säilyttämisestä asianmukaisesti.

Poliisihallituksen mukaan kantelijan oikeutta omaisuuden hallussapitoon ja käyttöön on jouduttu kuljetuksen aikana rajoittamaan, koska niiden toteuttaminen kuljetuksen aikana on asiassa saadun selvityksen perusteella ollut erityisen vaikea järjestää.

Poliisihallitus toteaa, että kantotuoli ei säilössä olon aikaisena apuvälineenä korvaa pyörätuolia. Poliisihallitus pitää ongelmallisena sitä, että poliisivankilassa ei ilmeisesti ole tarjolla pyörätuolia liikuntarajoitteisten vapautensa menettäneiden käytettäväksi.

Kannanotto

Putkalakia sovelletaan soveltuvin osin myös vapautensa menettäneiden kuljetukseen. Sen mukaan vapautensa menettäneiden oikeutta omaisuuden hallussapitoon ja käyttöön saadaan kuljetuksen aikana rajoittaa, jos niiden käyttöä kuljetuksen kestäessä on erityisen vaikea järjestää.

Katson, että kun kyseessä on vammainen ja liikuntaesteinen henkilö, joka tarvitsee pyörätuolia liikkumiseensa, kysymyksessä ei pyörätuolin osalta ole tavanomainen omaisuus, vaan hänen liikkumisensa kannalta välttämätön apuväline. Pidän ilmeisenä, että tällaisen vammaisen henkilön toimittaminen poliisivankilaan ilman pyörätuolia vaarantaa jo sinällään hänen perusoikeuksiensa ja ihmisarvoisen kohtelunsa toteutumisen, jos korvaavaa laitetta ei ole käytettävissä.

Poliisilain 1 luvun 2 §:n mukaan poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Näistä syistä asiassa olisi tullut selvittää keinoja pyörätuolin kuljettamiseksi poliisivankilalle esimerkiksi toisella poliisiautolla tai muulla tavalla taikka sitä, onko poliisivankilalla korvaava laite saatavilla tai onko sellainen järjestettävissä kantelijan liikkumisen mahdollistamiseksi. Mikäli mikään näistä vaihtoehdoista ei ollut mahdollinen, ja jos poliisivankilan tilat olivat muutoinkin sopimattomat liikkumisesteisen henkilön säilyttämiseen, mielestäni asiassa olisi tullut harkita kiinniottamisen vaihtoehtona paikalta poistamista ja esimerkiksi kantelijan viemistä kotiin.

Kun kantelija oli kuitenkin viety ilman pyörätuoliaan ja ilman korvaavan laitteen käyttömahdollisuutta B:n poliisivankilaan, joka tässä päätöksessä kuvatulla tavalla on muutoinkin ollut sopimaton liikkumisesteisen henkilön säilytykseen, katson menettelyn olleen poliisilain 1 luvun 2 §:n vastaista.

3.2.2 Mahdollisuus käyttää WC:tä

Kantelijan kokemus B:n poliisivankilasta on ollut nöyryyttävä. Hän on kertomansa mukaan joutunut ulostamaan eri puolelle putkaa kyljellään maaten, ettei olisi tahrinut itseään.

Poliisilta ei ole saatu selitystä tapahtuneelle. Asiaa ei poliisin taholta ole huomattu lainkaan, ennen kuin kantelijaa on ryhdytty viemään takaisin sairaalaan hänen vapauduttua. Kantelija oli sotkenut itsensä ulosteillaan.

Olen psykiatrista sairaalaa koskevassa ratkaisukäytännössäni (mm. dnro 4181/4/09 ja dnro 953/4/12) pitänyt lainvastaisena potilaan kohtelua tämän jouduttua tekemään kaikki tarpeensa eristyshuoneen lattialle ja jouduttua odottamaan eritteiden siivousta. Olen pitänyt sitä potilaan kannalta nöyryyttävänä ja ihmisarvoa loukkaavana menettelynä. Olen katsonut, että sairaalan tulee kyetä järjestämään myös uhkaavan ja väkivaltaisen potilaan kohtelu niin, että hänelle annetaan mahdollisuus tehdä tarpeensa ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla. Jos tämä ei ole mahdollista viemällä potilas WC:hen, tulee eristyshuoneen olosuhteet järjestää niin, että tarpeet voi tehdä muualle kuin lattialle. Potilaan ei myöskään pidä antaa kärsiä eritteiden hajusta.

Vankilan menettelyn osalta olen toisessa ratkaisussani (dnro 801/4/14) katsonut ettei vankia ole kohdeltu vankeuslain 1 luvun 5 §:n edellyttämin tavoin ihmisarvoa kunnioittavasti, kun hän ei pyynnöstään huolimatta ollut päässyt käymään WC:ssä, vaan oli joutunut tekemään tarpeensa sellin lattialle. Olen pitänyt sitä myös perustuslain 7 §:n 2 momentissa kiellettynä ihmisarvoa loukkaavana kohteluna eikä ole pitänyt poissuljettuna, että kohtelua voitaisiin pitää myös EIT:n 3 artiklan mukaisena halventavana kohteluna.

Ei voi olla epäselvää, että vapautensa menettäneelle on annettava tosiasiallinen mahdollisuus tehdä tarpeensa ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla myös poliisin säilytystiloissa.

Selvityksen mukaan kantelija ei olisi missään vaiheessa ollut ilman apua tai avustusta, esimerkiksi vessanpöntölle pääsemiseksi. Selvityksestä ei käy kuitenkaan ilmi, miten tästä olisi konkreettisesti varmistuttu, eikä asiasta ole kirjauksia KIP-lomakkeella. Poliisilaitoksen lausunnossa esitetty näkemys vaikuttaa perustuvan siihen, että kantelija oli pystynyt liikkumaan sellissä ryömimällä, kommunikoidaan sellipuhelimella eikä hän ollut pyytänyt apua.

Saadun selvityksen perusteella en voi vakuuttua siitä, että kantelijalle olisi annettu tosiasiallinen mahdollisuus asianmukaiseen tarpeidensa tekemiseen. Perustan näkemykseni siihen, että kantelija on ollut vammaisen ja liikkumisesteinen henkilö, hänet on asetettu sellin lattialle, WC-istuimessa ei ole ollut tukikaiteita ja hälytyspainike on ollut 160 cm:n päässä WC-istuimesta.

Asiassa on jäänyt epäselväksi myös se, onko kantelijalla käytännössä ollut mahdollisuus saada viivyttyksettömästi yhteys valvontahenkilökuntaan 130 cm:n korkeudella lattiasta olevan hälytyspainikkeen avulla. Valvonta on joka tapauksessa ollut puutteellista, koska lattialle ulostamista ei ole havaittu valvonnan yhteydessä ja kantelijan likaantuminenkin on huomattu vasta aamulla poislähdön yhteydessä. Käsittelen valvonnan asianmukaisuutta tarkemmin kohdassa 3.3.

Saadun selvityksen mukaan selli on siivottu vasta kantelijan vapautumisen jälkeen. Tiedossa ei siis ole kuinka kauan hän on joutunut olemaan sellin lattialla ulosteiden joukossa ja niiden likaamana.

Pidän kantelijan kohtelua ihmisarvoa loukkaavana ja halventavana.

3.2.3 Ruokailu lattialla

Oikeusohjeita

Putkalain 1 luvun 3 §:n mukaan vapautensa menettäneiden oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen sekä vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus välttämättä vaativat.

Putkalain 1 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Saman lainkohdan 2 momentin mukaan vapautensa menettäneitä ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti pidetty (ks. esim. EOAK/5680/2018) sopimattomana, jos vapautensa menettäneet joutuvat syömään ateriansa joko seisten tai lattialla istuen, koska selleissä on vain patja lattialla. On katsottu, että tämä ei ole putkalain 1 luvun 3 §:n mukaista, ja sitä voisi tuskin pitää asuintiloille asetettujen vaatimusten mukaisenakaan (putkalaki 3 luku 3 § 1). Se ei myöskään ole hygieenistä ja sitä voidaan pitää jopa halventavana kohteluna.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen (EOAK/1276/2017, 23.2.2018) ei ole pitänyt vankien ihmisarvoisen kohtelun kannalta hyväksyttävänä sitä, että vangit joutuvat syömään eristyssellien lattialla. Päätöksessä on todettu, että kalusteiden puuttumisen vuoksi täytöntöönpano-olosuhteet olivat käytännössä monessa vankilassa paljon ankarammat kuin oli perusteltua ja tarpeellista.

Selvityksistä

Vartija C:n selvityksen mukaan putkatilaan saatettu kantelija oli laitettu makaamaan putkan lattialle patjalle.

Vartija D:n selvityksen mukaan hän oli tuonut kantelijalle iltapalan selliin ja antanut sen hänelle viereen.

A:n poliisilaitoksen mukaan kantelijalle on tuotu iltapala putkaan siten, että hän ylettyy siihen vaivattomasti.

Poliisihallituksen käsityksen mukaan käytettävissä olevan materiaalin perusteella vaikuttaa siltä, että kantelijaa on pyritty kohtelemaan hänen säilössä olonsa aikana niin asianmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittavalla tavalla, kuin olosuhteet väliaikaistiloissa ovat mahdollistaneet.

Kannanotto

Saadun selvityksen mukaan kantelijan sellissä ei ole ollut kalusteita ja hänelle on tarjottu ruoka lattialle. Pidän menettelyä kantelijan alaraajahalvauskin huomioon ottaen nöyryyttävänä – puhumattakaan siitä, jos hän on joutunut syömään samalta lattialta tai patjalta, jonne hän on ulostanut. Saadusta selvityksestä ei käy ilmi, milloin lattialle ulostaminen on tapahtunut.

Pidän joka tapauksessa halventavana kohteluna sitä, että kantelija on joutunut ruokailemaan lattialla.

3.2.4 Peseytymismahdollisuus

Oikeusohjeita

Putkalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneiden käytössä tulee olla asianmukaiset majoitus- ja peseytymistilat. Säilytystiloja rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset majoitustilat on varustettava siten, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Saman lainkohdan 3 momentin mukaan vapautensa menettäneiden on huolehdittava omasta puhtaudestaan ja sellinsä siisteydestä.

Lainkohtaa koskevissa lain esitöissä on todettu, että majoitustiloina käytettävistä poliisin säilytystiloista ei saisi aiheutua vaaraa vapautensa menettäneiden terveydelle (HE 90/2005 vp, s. 69).

Poliisihallituksen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan ohjeen 3.5 kohdan mukaan vapautensa menettäneelle on varattava mahdollisuus säännölliseen perustarpeista huolehtimiseen, kuten ravintoon, lepoon, puhtauteen ja ulkoiluun sekä sairauden hoitoon säilytystilan päiväohjelman mukaisesti.

Poliisihallituksen poliisilaitoksille osoittaman ohjaavan kirjeen Poliisin säilöissäpitotoiminnassa huomioitavia asioita (POL-2017-41566, 24.11.2017) kohdan 9 mukaan vapautensa menettäneille tulee pyrkiä järjestämään peseytymismahdollisuus päivittäin.

A:n poliisilaitoksen B:n **poliisiaseman säilytystilan järjestyssäännön** 14.3. kohdan mukaan vapautensa menettäneellä on mahdollisuus käydä suihkussa päivittäin.

Selvityksistä

Vartija D kertoo selvityksessään, että kantelija oli pyytänyt saada selliinsä katetrointiin vaadittavat välineet ja vessapaperia, jotka hänelle toimitettiin.

Vartija D:n mukaan poliisivankilassa on kaksi suihkua, jotka molemmat ovat pidätettyjen puolella. Toinen suihku on moduulivankilassa ja toinen B:n poliisiaseman päärakennuksessa. Vartija D:n mukaan poliisivankilan järjestyssääntö määrää, että pidätettyjen puolella vallitsee yörauha 22–07 välisenä aikana, jolloin esimerkiksi päihtyneiden henkilöiden kuljettaminen suihkuun aiheuttaisi ylimääräistä meteliä eikä muutoinkaan olisi turvallista asiakkaalle eikä henkilökunnalle.

Vartija D kertoo selvityksessään, että poliisilakiperusteisesti kiinniotetuilla henkilöillä on mahdollisuus peseytyä pois lähtiessään, mikäli he haluavat.

A:n poliisilaitoksen mukaan kantelijalla on ollut mahdollisuus peseytyä poliisivankilan suihkussa ainakin pois lähtiessään.

Poliisihallituksen mukaan B:n poliisivankilassa on vapautensa menettäneiden käytössä putkalain edellyttämät peseytymistilat. Järjestyssäännön mukaan peseytymistilojen käyttö ei kuitenkaan ole mahdollista klo 22.00–07.00 välisenä aikana. Poliisilakiperusteisesti vapautensa menettäneillä henkilöillä on mahdollisuus peseytyä pois lähtiessään, mikäli niin haluavat.

Poliisihallitus toteaa, että katetrintoimenpiteen yhteydessä on olennaista huolehtia riittävästä hygieniasta. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan poliisivankilan säilytystila on sängen ongelmallinen olosuhde katetrintoimenpiteen edellyttämän riittävän hygienian kannalta esimerkiksi infektoriskin minimoimiseksi.

Poliisihallituksen mukaan asiassa ei ilmene tarkemmin mitä vartija ja kantelija ovat keskustelleet katetrintoimenpiteen asianmukaisesta suorittamisesta. Saadun selvityksen perusteella kantelijalle on kuitenkin tarjottu mahdollisuutta saada avustusta toimenpiteen suorittamisessa, mutta hän on tästä kieltäytynyt. Poliisihallituksen käsityksen mukaan kantelijalla on näin ollen ainakin ollut mahdollisuus saada toimenpide suoritettua asianmukaisesti ja mm. hygieniaseikat huomioiden.

Kannanotto

Kantelijalla on ollut perustellusti korostettu tarve hygieenisyyden varmistamiseen katetrintoimenpiteen aikana. Lisäksi totean, että kantelijan on vapauttamisen yhteydessä huomattu sotkeneen itsensä ulosteillaan. Tällaiset olosuhteet katetrintoimenpiteen yhteydessä saattavat nopeasti altistaa vakaville komplikaatioille, kuten virtsatie- ja munuaistulehduksille.

Saadusta selvityksestä ei käy ilmi sitä, onko kantelijalle varattu mahdollisuus peseytyä ja onko hän siitä mahdollisesti kieltäytynyt. Katetroinnin yhteydessä hän kuitenkin on selvityksen mukaan kieltäytynyt avusta. Asiasta ei ole kirjauksia KIP-lomakkeessa. Kantelija ei selvityksessä vakuutetun mukaisesti ole ollut missään vaiheessa ilman apua tai avustusta.

Olen ratkaisukäytännössäni katsonut olevan selvää, että peseytyminen voi olla välttämätöntä lyhyenkin säilytyksen aikana jo terveydellisistäkin syistä, esimerkiksi haavojen hoitamiseksi. Joissain tapauksissa vapautensa menettänyt voi olla erittäin likainen, esimerkiksi veren, oksennuksen tai ulosteiden tahrima. Tällaisessa tilanteessa olen katsonut peseytymismahdollisuuden puuttumisen voivan olla halventavaa tai jopa ihmisarvon vastaista kohtelua.

Vaikka vapautensa menettäneellä onkin putkalain mukaan velvollisuus huolehtia omasta puhtaudestaan, tulee ottaa huomioon, että vapautensa menettänyt voi myös olla tilassa, jossa hän ei kykene huolehtimaan itsestään. En ole edellä kohdassa 3.2.2 todetusti vakuuttunut siitä, että liikkumisesteisellä kantelijalla on ollut tosiasiallinen mahdollisuus asianmukaiseen tarpeidensa tekemiseen.

Kun vapautensa menettänyt henkilö on poliisiin säilytettävänä, on poliisilla aktiivinen velvollisuus huolehtia hänen terveydestään. Katson tähän sisältyvän myös hygieniasta huolehtimisen mahdollistamisen esimerkiksi niin, että henkilökunta oma-aloitteisesti tarjoaa peseytymismahdollisuutta, varsinkin jos siihen osoittautuu olevan tarvetta. Totean myös, että järjestyssäännön määräyksellä yörauhasta (klo 22–07) ei voida evätä peseytymismahdollisuutta, jos vapautensa menettäneen ihmisarvoinen kohtelu sitä edellyttää, kuten esimerkiksi silloin, jos tämä on likaantunut ulosteista.

Saadun selvityksen perusteella jää epäselväksi onko kantelijalle tarjottu mahdollisuutta käydä suihkussa ennen poislähtöään vai ei. Katson, että tätä mahdollisuutta olisi tullut tarjota aktiivisesti viimeistään aamulla, jolloin kantelijan likaantuminenkin oli vasta havaittu. Kantelija oli vapautunut vasta klo 09.58.

3.3 Valvonnan asianmukaisuus

Oikeusohjeita

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Putkalain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneitä ja säilytystilaa on valvottava siten kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytystilan järjestys, säilytystilassa pitämisen varmuus, karkaamisen tai säilytystilasta luvatta poistumisen estäminen, vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus ja rikoksen estäminen edellyttävät. Saman lainkohdan 2 momentin mukaan säilytystilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät.

Poliisihallituksen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta antaman ohjeen 1.3 kohdan mukaan säilytystilassa olevaa vapautensa menettänyttä ei saa jättää valvonnatta. Säilytystilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vapautensa menettäneitä, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

Ohjeen mukaan päihtyneenä säilöön otettua on kohdeltava hänen päihtymysasteensa edellyttämällä tavalla. Jos päihtyneen tiedetään esimerkiksi kaatuneen, eikä hänen toimittamistaan hoitoon ole pidetty perusteltuna, koska hänen reagointinsa on vaikuttanut normaalilta hänen päihtymystilansa nähden, valvontahenkilöstön on erityisesti tarkkailtava tällaisen henkilön kuntoa ja hengitystä säilöissäpidon aikana. Lisäksi erityistä huomiota on kiinnitettävä vapautensa menettäneen poikkeavaan levottomuuteen tai pitkäaikaiseen liikkumattomuuteen. Kaikkia päihtyneitä säilöön otettuja tulee pyrkiä valvomaan erityisen tarkasti kiinniottoperusteesta huolimatta. Henkilökohtaisesti suoritettavien tarkastuskierrosten määrästä tulee määrätä säilytystilan järjestyssäännössä.

A:n poliisilaitoksen B:n säilytystilan järjestyssäännön 12.2 kohdan mukaan päihtyneitä tai muita poliisilain perusteella säilöön otettuja valvotaan tarkastamalla säilytystilat tunnin välein. Tarvittaessa valvontaa on suoritettava useamminkin. Tarkastus suoritetaan tekemällä henkilökohtaisesti säilytystilan ovelta näkö- ja kuulohavaintoja. Mikäli valvottavan tilaa ei edellä mainitulla tavoin voida selvittää, on valvottavan tila tarkastettava siten, että hänen tilansa voidaan varmuudella todeta.

Selvityksistä

Vartija C:n selvityksen mukaan kantelija pystyi kommunikoimaan sellipuhelimen avulla, johon hänellä oli esteetön pääsy. Valvomossa ei vartija C:n mukaan ole jatkuvaa miehitystä. Työtehtävissä on usein tilanteita, joissa tarvitaan kaikkia töissä olevia vartijoita. Tavoitteena on kuitenkin pitää valvomo jatkuvasti miehitettynä, aina se ei kuitenkaan ole mahdollista. Sellipuhelimen hälytykset välittyvät yhdellä vartijoista mukana olevaan matkapuhelimeen.

Vartija D:n selvityksen mukaan kantelija pystyi kommunikoimaan sellipuhelimen avulla, johon hänellä oli esteetön pääsy. Säilössä pidon aikana kantelijan kanssa on keskusteltu useasti ja häntä on tarkkailtu teknisten valvontavälineiden avulla sekä näkö- ja kuulohavaintoja tekemällä. Vartija D:n mukaan työvuorojen aikana on useasti tilanne, että valvonnassa tarkkaa tunnin väliä on täysin mahdoton toteuttaa, johtuen vartijan useista päällekkäisistä työtehtävistä. Vartija D:n mukaan vartijan useista työtehtävistä johtuen valvomossa ei ole jatkuvaa miehitystä. Mikäli vartija ei ole valvomossa tulee hälytys vartijan puhelimeen.

Vartija D:n toteaa selvityksessään, että kantelija ei ollut missään vaiheessa ilman apua tai avustusta.

A:n poliisilaitoksen lausunnon mukaan kantelija on tarvittaessa pystynyt kommunikoimaan vartijoiden kanssa sellipuhelimen välityksellä, eikä kantelija ole ilmoittanut tarvitsevansa avustamista.

Hälytyksiin vastaamisviiveestä poliisilaitos toteaa, että hälytyksiin pystytään vastaamaan työtilanteen mukaan joko välittömästi tai muutaman minuutin viiveellä.

Poliisihallitus viittaa lausunnossaan A:n poliisilaitoksen säilytystiloihin laadittuun järjestyssääntöön, jonka mukaisesti poliisilain perusteella säilöön otettuja henkilöitä valvotaan tunnin välein, tarvittaessa useamminkin.

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan tarkkaa tunnin välein tapahtuvaa valvontaa on mahdoton toteuttaa. Selvityksestä ei käy tarkemmin ilmi, miksi säännöllisen valvonnan toteuttaminen vaaditulla tavalla ei onnistu. Poliisihallitus toteaa kuitenkin olevan lähtökohtaisesti ongelmallista, mikäli poliisivankilan omassa järjestyssäännössä määritellyt valvontatoimenpiteitä ei ole mahdollista toteuttaa järjestyssäännössä määritellyn mukaisesti. Toisaalta tämä voi Poliisihallituksen mukaan olla tilanteesta riippuen ymmärrettävää, koska poliisivankilassa voi syntyä erilaisia tilanteita, jotka sitovat ainakin hetkellisesti koko käytettävissä olevan henkilökunnan.

Hälytykseen vastaamisen viiveisiin liittyen Poliisihallitus toteaa, että viiveet säilytystilasta tulleeeseen hälytykseen vastaamisessa ovat säilytysturvallisuuden kannalta ongelmallisia. Poliisilaitoksen selvityksen mukaan viiveet voivat olla muutaman minuutin luokkaa. Näin ollen vapautensa menettäneen mahdollisuutta saada välittömästi yhteys vartijaan ei voida aina taata. Poliisihallituksen käsityksen mukaan välitöntä yhteydensaantia lienee käytännössä vaikea täysin taata, johtuen vartijan mahdollisista muista samanaikaisista työtehtävistä. Tämä ongelma luonnollisesti korostuu, mikäli vartija työskentelee vuorossa yksin.

Poliisihallitus pitää kantelijan valvonnan toteuttamisen kannalta ongelmallisena, että kantelijan sotkeentumista ja lattialle ulostamista ei ole havaittu ennen kuin kantelijan poislähtövaiheessa.

Kannanotto

Selvityksen mukaan kantelijan selli ja valvomo sijaitsivat eri konttimoduuleissa. Selvityksessä ei ole otettu kantaa siihen, millaisin väliajoin kantelijaa on käytännössä valvottu.

Saadun selvityksen perusteella kantelijan valvonnan tarvetta lisäävinä seikkoina voidaan todeta kantelijan rajoittunut liikkumis- ja toimintakyky sekä havainnot kantelijan mahdollisesta päihtymyksestä.

Kantelijan liikkumis- ja toimintakykyä rajoitti hänen vammansa lisäksi myös hänen sellinsä puutteellinen esteettömyys ja ettei käytössä ollut edes pyörätuolia. Lisäksi poliisin tehtävailmoituksessa on mainittu, että kantelija oli myös kaatunut pyörätuolillaan kaksi kertaa ennen hänen kiinniottoaan. Saadusta selvityksestä ei käy ilmi olivatko kaatumiset säilytyshenkilökunnan tiedossa.

Lisäksi kantelija on selliin vietäessä ollut erittäin levoton ja aggressiivinen. Kantelija oli sijoitettu poliisilain perusteella kiinniotetuille tarkoitettuun kameravalvottuun selliin.

Vartijoiden selvityksen mukaan valvomo ei ole jatkuvasti miehitettyinä ja usein tilanne on se, ettei henkilökohtaista valvontaa ehditä tekemään vaaditusti tunnin välein. Valvonnassa vaikuttaisi siis esiintyvän katveja sekä kameravalvonnan että henkilökohtaisen valvonnan osalta.

Poliisilaitoksen mukaan kantelija on tarvittaessa pystynyt kommunikoimaan vartijoiden kanssa sellipuhelimen välityksellä. Lausunnon mukaan kantelija ei ole ilmoittanut tarvitsevansa avustamista.

Totean ensinnäkin, ettei valvontaa voida pitää asianmukaisena pelkästään sen perusteella, että henkilö ei ole ottanut vartijoihin yhteyttä sellipuhelimen välityksellä ja pyytänyt apua. Kantelijan tapauksessa en voi vakuuttua siitä, että hän olisi kaikissa apua edellyttävissä tilanteissa edes yltänyt hälytuspainikkeelle ja siten voinut saada itse hälytetyksi apua. Erityisesti WC-asioinnin yhteydessä avuntarpeen ilmaiseminen hälytuspainikkeen avulla voi olla alaraajahalvaantuneelle vaikeaa, ellei mahdotonta, kun painike sijaitsee 130 cm:n korkeudella lattiasta ja 160 cm:n etäisyydellä WC-istuimesta. Muutoinkaan sellin seinällä oleva hälytuspainike ei välttämättä ole riittävä, jos vapautensa menettänyt ei jostain syystä kykene siirtymään painikkeen luo tai yletä siihen muutoin, esimerkiksi lattialla maatessaan.

Hälytyksiin vastaamisen viive on poliisilaitoksen mukaan muutaman minuutin luokkaa. Olen ratkaisukäytännössäni katsonut, ettei hyväksyttävä viive voisi olla enempää kuin joitain minuutteja. Totean kuitenkin, että säilytystilan hälytysjärjestelmä tulee kaikissa olosuhteissa toteuttaa siten, että vapautensa menettäneiden henkilökohtainen turvallisuus voidaan taata. Tähän liittyy sekä hälytuspainikkeen saavutettavuus että hälytykseen vastaaminen ilman aiheetonta viivytystä. Esimerkiksi mahdollisen äkillisen sairaskohtauksen sattuessa tulee kyetä reagoimaan riittävän nopeasti.

Poliisin velvollisuus on turvata vapautensa menettäneiden perusoikeus elämään ja turvallisuuteen, ja tätä velvollisuutta osaltaan turvaa riittävä valvonta. Saadun selvityksen valossa katson, ettei kantelijan valvonta ole ollut riittävää valvonnan korostuneeseen tarpeeseen nähden. Osoitus tästä valvonnan riittämättömyydestä on se, etteivät vartijat olleet huomanneet kantelijan lattialle ulostamista säilytyksen aikana ja hänen sotkeutumisensäkin on havaittu vasta poislähdön yhteydessä.

Korostan, että tilanteissa, joissa vapautensa menettäneen valvonnan tarve on korostunut, kuten tässä tapauksessa, valvontahenkilökunnan tulee tiedostaa asia ja suorittaa valvontaa oma-aloitteisesti sellaisella intensiteetillä, että vapautensa menettäneen turvallisuus ja hänen kohtelunsa asianmukaisuus voidaan kaikissa tilanteissa taata.

3.4 Kirjausten asianmukaisuus

Oikeusohjeita

Putkalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan säilytystilaan saapunut vapautensa menettänyt on tarkastettava todistajan läsnä ollessa (tulotarkastus). Tulotarkastus käsittää henkilöllisyyden toteamisen ja kirjaamisen, vapautensa menettäneen mukana olevan omaisuuden luetteloinnin ja tarkastamisen sekä tarvittaessa vaatteiden vaihdon.

Putkalain 2 luvun 6 §:n mukaan tarkemmat säännökset tulotarkastuksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Valtioneuvoston poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta antaman asetuksen 1 §:n mukaan tulotarkastuksesta tehtävään asiakirjaan merkitään 1) tarkastuksen ajankohta, tarkastuksen toimittaja ja todistaja; 2) tarkastettavan henkilötiedot; 3) tarkastettavan mukana oleva omaisuus; 4) tarkastuksessa löydetty luvattomat aineet ja esineet; 5) tarkastettavan mahdolliset vammat ja sairaudet; 6) muut seikat, joilla voi olla vaikutusta säilöissäpitoon.

Poliisihallituksen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan ohjeen 2.1 kohdan mukaan vapautensa menettäneen sisään kirjaamisen lisäksi tulee kiinnittää huomiota vapautensa menettäneeseen kohdistuvien menettelyjen kirjaamiseen. Lainsäädännön ja tämän määräyksen perusteella tehtävät tässä ohjeessa mainitut toimenpiteet, ilmoitukset ja päätökset kirjataan tietojärjestelmään.

Selvityksiä

Poliisihallituksen lausunnon mukaan kantelijan vamma on kirjattu tulotarkastuksen yhteydessä asianmukaisesti. Poliisihallitus toteaa, että kantelijan päihtymyksestä tehdyt havainnot ovat jääneet pintapuolisiksi. Kantelijan mahdollisen päihtymyksen on maininnut vanhemman konstaapelin lisäksi vartija D. Mikäli kantelijan on havaittu kiinniotettaessa olevan päihtynyt, olisi poliisipartion tullut tehdä tästä merkintä kiinniottotietoihin kantelijan sisäankirjauksen yhteydessä.

Kannanotto

KIP-lomakkeelle on merkitty kohtaan sairaudet ja muut tapahtumat: "Todettiin seuraavat sairaudet ja/tai vammat: Alaraaja halvaantunut."

Mahdollisesta päihtymyksestä tai mistään tapahtumista säilöissäpidon aikana ei ole merkintöjä KIP-lomakkeella.

Totean, että menettelyn asianmukaisuuden arviointia kantelijan tapauksessa on merkittävästi vaikeuttanut se, ettei kiinnioton kirjaamislomakkeelle ole merkitty tietoa henkilön päihtymyksestä.

Myöskään valvonnan intensiteetistä tai katetrintivälineiden antamisesta ei ole merkintää, vaikka tämä olisi ollut perusteltua varsinkin nyt käsiteltävänä olevan kaltaisessa tapauksessa.

Olen ratkaisukäytännössäni (EOAK/5680/2018) katsonut, että päihtymyksen asteen kirjaamista edellyttää yllä mainitun asetuksen 1 §:n kohta, jonka mukaan tulotarkastuksesta tehtävään asiakirjaan merkitään vammat ja sairaudet sekä muut seikat, joilla voi olla vaikutusta säilöissäpitoon. Lähtökohtaisesti päihtymyksellä voi olla suurikin vaikutus säilöissäpitoon erityisesti, jos kiinniottetulla on muitakin säilöissäpitoon vaikuttavia sairauksia tai vammoja, kuten kantelijan tapauksessa on ollut.

Katson, että tässä tapauksessa kantelijaa koskevat kirjaukset olisi tullut tehdä ainakin edellä kerrotuilta osin kattavammin.

3.5 Kohtuulliset mukautukset

Viitataan kohdassa 3.1 mainittuun sääntelyyn ja totean, että jos säilytystilat eivät ole esteettömät, tulee vammaisten vapautensa menettäneiden henkilöiden yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta selvittää heidän yksilölliset erityistarpeensa ja mahdollisesti tapauskohtaisesti tarvittavat kohtuulliset mukautustoimet.

YK:n vammaisyleissopimusta valvova komitea on tulkintasuosituksessaan katsonut, ettei velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin rajoitu vain sellaisiin tilanteisiin, joissa vammainen henkilö on pyytänyt kohtuullista mukautusta, vaan velvollisuus on olemassa myös silloin, kun mahdollisen kohtuullisiin mukautuksiin velvoitetun olisi tullut ymmärtää, että henkilöllä on vamma, joka saattaa edellyttää kohtuullisten mukautusten tekemistä (General Comment No. 6, 9.3.2018, kpl 24).

Käsitykseni mukaan kantelijan tilanteessa poliisilla olisi ollut velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia. Selvityksen mukaan mitään mukautuksia ei kuitenkaan ollut tehty. Totean, että ne olisivat olleet tarpeen ainakin sen varmistamiseksi, että kantelijalla on muiden vapautensa menettäneiden kanssa yhdenvertainen mahdollisuus asianmukaiseen ruokailuun, WC-asiointiin, peseytymiseen, hälytyspainikkeen käyttöön ja niihin tarvittavaan liikkumiseen, sekä hänen turvallisuutensa ja asianmukaisen kohtelunsa edellyttämään tehostettuun valvontaan.

Kohtuullisina mukautuksina vastaavan kaltaisessa tilanteessa olen katsonut (EOAK/3287/2017) voivan ruokailun osalta olla esimerkiksi jonkinlaisen tason tuominen selliin, jonka päälle ruokatarvikkeet voitaisiin asettaa ja jonka päältä voisi syödä. Jos katsottiin, ettei pyörätuolia voida esimerkiksi turvallisuussyistä antaa selliin, vapautensa menettäneelle olisi kuitenkin voitu tarjota jonkinlainen sopiva taso, jolla voi istua. Hälytyspainikkeen osalta olen (EOAK/3183/2018) pitänyt hyvänä käytäntönä sitä, että liikuntaesteiselle annetaan kannettava hälytin, jolla hän voi tarvittaessa kutsua apua. Tuolloin totesin, ettei sellin seinällä oleva vartijakutsu välttämättä yksistään riitä, jos vapautensa menettänyt ei jostakin syystä kykene siirtymään kutsupainikkeen luo.

Katson, että poliisin säilytystiloissa tulisi varautua jo ennakolta siihen, että vapautensa menettänyt voi olla myös vammaisen ja liikkumisesteisen henkilö. Varautumista tulee tehdä erityisesti sellaisissa säilytystiloissa, joissa ei ole INVA-sellejä ja tilat eivät muutoinkaan ole esteettömät.

Varautuminen voisi käsittää esimerkiksi ohjeistuksen laatimista, jossa huomioitaisiin muun ohella vammaisen ja liikkumisesteisen vapautensa menettäneen erityistarpeet, kuten korostunut valvonnan tarve sekä mahdollinen korostunut tarve terveydenhoidon ammattilaisen arviointiin säilytysolojen asianmukaisuudesta ja mahdollisesti tarvittavista kohtuullisista mukautuksista. Lisäksi tiloissa tulisi olla käytössä pyörätuoli ja jonkinlainen varustus ruokailua varten, ettei kenenkään tarvitse syödä aterioitaan lattialla. Kehotan myös harkitsemaan kannettavien hälytinlaitteiden hankkimista säilytystiloihin, joissa hälytyspainikkeet sijaitsevat liikkumisesteisten kannalta katsottuna hankalassa paikassa.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 2 momentin mukaisesti kohtuullisten mukautusten epääminen on tarkoittanut kantelijan syrjintää hänen vammaisuutensa takia.

4 YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

4.1 Menettelyn moitittavuus

Asiassa on menetelty monin tavoin moitittavasti. Kantelijan vammaisuus ja liikkumisesteisyys on pitkälti jätetty huomioimatta hänen kohtelussaan vapauden menetyksen aikana.

Olen edellä todennut A:n poliisilaitoksen menettelystä seuraavaa:

- Kohdassa 3.1 olen katsonut olevan ilmeistä, etteivät B:n poliisivankilan tilat ole esteettömät eivätkä liikkumisesteisten vapautensa menettäneiden osalta putkalain vaatimusten mukaiset. Käsitykseni mukaan tilat eivät ilman kohtuullisia mukautuksia sovellu liikkumisesteisten henkilöiden säilyttämiseen.
- Kohdassa 3.2.1 olen katsonut pyörätuolin kuljetuksen epäämisen osalta asiassa menetellyn poliisilain perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaatteen vastaisesti.
- Kohdassa 3.2.2 olen WC:n käyttömahdollisuuden puutteen osalta katsonut menetellyn kantelijan ihmisarvoa loukkaavaksi ja halventavaksi.
- Kohdassa 3.2.3 olen lattialla ruokailun osalta katsonut menetellyn kantelijaa halventavaksi.
- Kohdassa 3.2.4 olen todennut selvityksen perusteella jäävän epäselväksi, onko kantelijalle asianmukaisesti tarjottu mahdollisuutta peseytyä.
- Kohdassa 3.3 olen katsonut, ettei kantelijan valvonta ole ollut riittävää valvonnan korostuneeseen tarpeeseen nähden.
- Kohdassa 3.4 olen katsonut, etteivät kantelijaa koskevat kirjaukset ole olleet riittävän kattavia.
- Kohdassa 3.5 olen todennut, että kantelijan tapauksessa poliisilla olisi ollut velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia. Kohtuullisia mukautuksia ei kuitenkaan ole tehty, mikä on tarkoittanut syrjintää hänen vammaisuutensa takia.

Poliisilaitos ei ole nähnyt asiassa toimineiden virkamiesten menettelyssä mitään moitittavaa. Tulkitsen tämän tarkoittavan, että yksittäiset virkamiehet ovat toimineet poliisilaitoksella hyväksytyyn käytännön mukaisesti.

4.2 Toimenpiteet

Totean, että yksittäisillä poliisimiehillä ja vartijoilla on B:n poliisivankilan rakenteellisten ja varusteiden puuteiden takia sekä resurssisyistä ilmeisesti ollut vain rajalliset mahdollisuudet toimia toisin. Tämä ei kuitenkaan poista julkisen vallan vastuuta kantelijan kohtelusta.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla **annan A:n poliisilaitokselle huomautuksen** vastaisen varalle edellä kohdissa

3.2.1 (perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen vastainen menettely),

3.2.2 (WC:n käyttömahdollisuuden puute),

3.2.3 (ruokailu lattialla),

3.3 (riittämätön valvonta) ja

3.5 (kohtuullisten mukautusten epääminen)

selostetuista lainvastaisista menettelyistä tai laiminlyönneistä.

Lisäksi kiinnitän A:n poliisilaitoksen huomiota vastaisen varalle kohdissa

3.1 (esteettömyys),

3.2.4 (peseytymismahdollisuus) ja

3.4 (kirjaukset)

esittämiini kannanottoihin.

Tässä tarkoituksessa lähetän A:n poliisilaitokselle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Pyydän poliisilaitosta ilmoittamaan viimeistään 31.5.2024, mihin toimenpiteisiin kannanottoni ovat antaneet aihetta.

Poliisivankilatarkastusten yhteydessä olen muuallakin havainnut puutteita esteettömyydessä ja tilojen soveltuvuudessa vammaisille ja liikkumisesteisille henkilöille. Vaikka poliisin säilytystiloja on myös vanhoissa rakennuksissa ja väliaikaisissa tiloissa, kaikissa poliisin vapautensa menettäneiden säilyttämiseen tarkoitamissa tiloissa tulee ottaa huomioon mahdolliset vammaiset ja liikkumisesteiset asiakkaat ja varautua ennalta kohtuullisten mukautusten järjestämiseen.

Lähetän tämän ratkaisuni **Poliisihallitukselle** ja pyydän sitä hankkimaan ja toimittamaan minulle **kustakin poliisivankilasta selvityksen, miten niissä on otettu huomioon vammaiset ja liikkumisesteiset asiakkaat ja varauduttu kohtuullisten mukautusten järjestämiseen**. Lisäksi pyydän Poliisihallitusta antamaan selvityksistä oman lausuntonsa ja harkitsemaan **ohjeistuksen antamista** näistä, kohdassa 3.5 mainitsemistani asioista.

Eduskunnan oikeusasiamies on osa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 33 artiklan 2. kappaleen mukaista kansallista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata mainitun Suomea sitovan yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Totean, että tämä tapaus antaa aihetta huoleen myös siitä, onko poliisikunnassa riittävästi tietoa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Totean myös, että vammaisyleissopimuksen 13 artiklan 2. kappaleen mukaan ”osana oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden varmistamista vammaisille henkilöille sopimuspuolet edistävät lainkäytön alalla työskentelevien, kuten poliisin ja vankilahenkilöstön, asianmukaista koulutusta”.

Esitän Poliisihallituksen harkittavaksi, olisiko poliisikunnalle syytä järjestää **koulutusta vammaisten henkilöiden oikeuksista** ja olisiko niistä syytä antaa **yleistä ohjeistusta**.

Pyydän Poliisihallitusta ilmoittamaan toimenpiteistään sekä toimittamaan edellä mainitut selvitykset ja oman lausuntonsa 30.9.2024 mennessä.

Ilmoitan ratkaisustani myös **sisäministeriölle**.

Samalla kiinnitän **Poliisihallituksen ja sisäministeriön** vakavaa huomiota vuonna 2017 käyttöön otettujen, väliaikaisiksi tarkoitettujen **B:n poliisivankilan tilojen ja rakenteiden puutteisiin**. Totean, että B:n poliisivankilassa on määräyksestäni suoritettu tarkastus 10.4.2019 ja Poliisihallitus on 31.10.2019 ja sisäministeriö 25.10.2019 antaneet lausuntonsa tarkastushavaintojen johdosta tehdyistä toimenpiteistä. Pyydän niitä ilmoittamaan lausuntojen antamisen jälkeen mahdollisesti tehdyistä toimenpiteistä ja asian nykytilasta 30.9.2024 mennessä.

4.3 Hyvitys

Perustuslain 1 §:n 2 momentin mukaan Suomen valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksikön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Sopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

Viittaan erityisesti edellä kohdissa 3.2.1–3.2.3, 3.3 ja 3.5 esitettyyn ja katson, että kantelijan kohtelussa säilössäpidon aikana on loukattu hänen ihmisarvoaan sekä Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja vammaisyleissopimuksessa taattuja oikeuksiaan.

Totean, että perus- ja ihmisoikeuksien loukkaukset pitää ensisijaisesti estää. Jos se ei onnistu, ne pitää oikaista tai korjata. Mutta jos sekään ei onnistu, loukkaus tulee hyvittää. Totean, että kantelijan tapauksessa loukkauksia ei enää voida oikaista tai korjata.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka sanotussa sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamies voi tehdä muun muassa perusoikeuksien loukkausten johdosta hyvitysesityksiä.

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan tuota lakia sovelletaan valtioon kohdistuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyyn, jos vaatimus perustuu valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin taikka toimintaan, josta valtio vastaa tahallisuudesta tai huolimattomuudesta riippumatta. Vahingonkorvaustoiminnassa toimivaltainen viranomainen on Valtiokonttori. Poliisin toiminnasta aiheutuneen esine- tai varallisuusvahinkoon perustuvan korvausvaatimuksen käsittelyyn kyseistä lakia ei sovelleta, mutta esimerkiksi poliisin menettelyn aiheuttaman kärsimyksen korvaamisesta päättäminen kuuluu Valtiokonttorin toimivaltaan.

Voimassa olevan vahingonkorvauslain mukainen korvausvastuu on niin pitkälti rajoitettua, että sääntelyn ei voi sanoa tarjoavan tehokasta oikeussuojakeinoja perus- ja ihmisoikeusloukkauksen hyvittämiseksi. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä onkin katsottu, että vahingonkorvausta tai hyvitystä voidaan maksaa perus- ja ihmisoikeusloukkauksen perusteella myös ilman kansallisen lainsäädännön nimenomaista tukea (KKO:2008:10, 2011:38 ja 2012:81).

EIT:n ratkaisukäytännössä on katsottu, että vaikka viranomaisen tarkoitus ei ole ollut vapautensa menettäneen halventaminen, jo vakavasti vammaisen henkilön sijoittaminen olosuhteisiin, joissa hän ei esimerkiksi pysty käyttämään WC:tä tai hänen puhtaudestaan huolehtiminen on hyvin vaikeaa, oli epäinhimillistä ja artikla 3:n vastaista (tapaus Price v. The United Kingdom 10.10.2001).

Katson, että asiassa on edellä esittämälläni tavalla loukattu perustuslaissa, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa ja vammaisyleissopimuksessa turvattuja kantelijan perus- ja ihmisoikeuksia. **Esitän, että Suomen valtio hyvittää kantelijalle häneen kohdistuneet loukkaukset.**

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Valtiokonttorille ja pyydän sitä olemaan sopivalla tavalla yhteydessä kantelijaan ja päättämään valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain nojalla hyvityksestä.

Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle ratkaisustaan 30.9.2024 mennessä.

4.4. Oma-aloite

Kantelun käsittelyn yhteydessä kävi ilmi, että kantelija oli kuljetettu sairaalasta B:n poliisivankilalle pakettiautomallisen poliisiauton takatilan lattialla. Tieosuudella nopeusrajoitus on välillä ollut jopa 100 km/h.

Oikeusasiamiehen aiemmassa ratkaisukäytännössä poliisiautojen kuljetustilan turvallisuutta on arvioitu vuonna 2017 (Dnro 2529/2/15). Ratkaisussa on arvioitu kuljetusturvallisuutta turvavöiden puuttumisen näkökulmasta. Tilannetta ei ole pidetty tuolloin tyydyttävänä kuljetettavien turvallisuuden kannalta. Käsitykseni mukaan tilanne turvavöiden osalta on edelleen sama eli ne puuttuvat poliisiajoneuvojen takatilasta. Lattialla kuljettamista ei ole aiemmassa ratkaisukäytännössä arvioitu.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla otan poliisiajoneuvojen kuljetusturvallisuutta koskevan asian uudelleen käsiteltäväksi omasta aloitteestani. Tässä tarkoituksessa tulen lähettämään selvitys- ja lausuntopyynnön Poliisihallitukselle (EOAK/487/2024).